

ANDY HICKSON (2000)

DRAMATICKÉ A AKČNÍ HRY

Praha: Portál, 2000. Str. 19 - 21. (část o psychodramatu - v kapitole část I.: Různé přístupy k akčním metodám)

Hickson nás na začátku kapitoly o psychodramatu seznamuje s jeho zakladatelem Jacobem Levy Morenem, který se na počátku 20. století zaměřoval na spontánní projev. Moreno nejprve začal pořádat programy pro děti, které měly spontánně zahrát své problémy, a tato práce jej pak vedla ve vytvoření divadla spontánnosti pro dospělé.

Morenova teorie o **seberozšiřování**, kdy člověk přijímá pocity a myšlenky od druhých a ztotožňuje je se s vlastními myšlenkami, vede k upevnění svého vlastního já. Na základě této teorie pracoval Moreno s technikami **záměny rolí**, které umožní podívat se na věc z pohledu toho druhého. Tento proces může v člověku probudit tvořivost. Myšlenka o spontánně tvořivém já je pak Morenovou hlavní představou o divadle, které nazval **divadlo spontánnosti**. Vlivem sílícího materialismu na počátku 20. století byl problém ve spontánním projevu jedince na jevišti, herci odcházeli k filmu, a proto se Moreno zaměřil na terapeutické divadlo. V roce 1932 vytvořil termíny **skupinové terapie** (group therapy) a **skupinové psychoterapie** (group psychotherapy) a v roce 1934 napsal knihu *Who Shall Survive?*, ve které položil vědecké základy skupinové terapie. Jeho práce se poté rozšiřovala do oborů sociální psychologie, psychoterapie, sociologie a filozofie. Během druhé světové války ovlivnily jeho metody práci v armádě i v nemocnici pro veterány. V roce 1941 založil v Nemocnici sv. Alžběty ve Washingtonu, D.C., psychodramatické divadlo a rok poté v New Yorku Institute of Psychodrama.

Hickson definuje **psychodrama jako akční metodu skupinové terapie**, pomocí níž člověk znovu prožívá svůj konflikt s cílem vyřešit své problémy. Při této metodě se používají techniky jako je **sociální drama** (zkoumá problémy ve vztazích), **psychodramatický šok** (klient ve svém vlastním psychologickém světě zkoumá určitý sociální prvek z jiného úhlu pohledu) a **hraní rolí** (klient s terapeutem a asistenty hraje drama pacientova problematického života). Hickson považuje za cíl nejen psychodramatu, ale také dramaterapie, divadla utlačovaných a radikálního divadla poskytnutí zkušeností, které klientům změní život. Hickson proto považuje Morenovo pojetí já a vytvoření kolektivních drammat založených na spontánním

vyjádření sebe samého jako impuls pro divadlení reformátory jako byl např. Peter Brook nebo Jerzy Grotowski.

Andy Hickson (1961) je anglický dramatik, divadelní a filmový režisér. Používá sociální divadlo jako nástroj pro výchovu např. na středních školách proti šikaně a násilí.

Medailonek Morena viz elf -
<https://elf.phil.muni.cz/elf3/mod/book/view.php?id=444008&chapterid=76233> :

Jacob Levy Moreno (1889–1974) byl rakousko-americký lékař, psychiatr, sociolog a zakladatel psychodramatu, sociometrie a skupinové psychoterapie. Moreno se narodil v Bukurešti. Jeho otec, obchodník Nissim Levy Moreno, byl stejně jako matka z rodu sefardských židů. Vyrůstal v oblasti, v níž se mísily různé náboženské vlivy, které se později odrazilily v jeho životní filozofii. V době dospívání a studií žil Moreno ve Vídni, jež byla centrem velkého intelektuálního kvasu a politických nepokojů. Už jako student byl fascinován divadelními improvizacemi, které tou dobou ve Vídni mimořádně vzkvétaly. Obdivoval rovněž spontánnost a tvořivost dětí hrajících si v parcích. Na univerzitě ve Vídni studoval lékařství, matematiku a filozofii. Doktorem medicíny se stal v roce 1917. Přátelil se rovněž s představiteli vídeňských expresionistických uměleckých kruhů. Přesto, že jeho radikální koncept improvizovaného divadla (Stegreiftheater) neměl u veřejnosti velký úspěch, stal se líhní hereckých talentů, kterým Moreno pomáhal sbírat první divadelní zkušenosti. Mezi herce improvizovaného divadla patřil i Peter Lorre, který ve 30. letech spolupracoval s B. Brechtem a s největší pravděpodobností ovlivnil Brechtův koncept *Lehrstücke* (naučné hry). V roce 1925 odjel s podporou mladšího bratra do Spojených států, kde inicioval vznik nových psychoterapeutických metod: skupinová psychoterapie, encounter, psychodrama a sociodrama.

HUGO ŠIROKÝ (1972)

NÁRYS PSYCHOLOGIE A PSYCHODRAMATU

Prolegomena scénografické encyklopedie. 1972, č. 11

Širokého pohled na vliv dramatu (zde chápe Široký termín drama, jako to, co je nám předváděno v divadle) je, že zasahuje do našeho vědomí i podvědomí. Jak na nás pak samotné drama působí, závisí na našem momentálním rozpoložení.

Také Široký nás v úvodu své statě seznamuje s J. L. Morenem, který improvizoval s herci a chtěl aktivovat také publikum během představení. Základem těchto improvizací bylo pronikání osobních problémů zúčastněných do hry. Vliv se projevil i mimo divadlo a to především v psychoterapii jako metoda využívající dramatické prvky pro pomoc lidem trpících konflikty, v duševní krizi a také v psychoterapii neuróz a duševních nemocí.

Z jiného pohledu se na využití dramatických prvků v psychoterapii díval maďarský psychoanalytik Sandor Ferenczi, který hledal cestu k prohloubení kontaktu mezi pacientem a psychoterapeutem, aby zkrátil délku psychoanalytického vyšetření.

Široký definuje **psychodrama jako prostředek k diagnostice nebo pomůcku k ovlivnění duševního stavu při léčbě, výchově, či práci na sobě samém**. Psychodrama podle něj využívá změn v osobnosti herce i diváka, které jsou navozovány hraním rolí. Zapojením mimicko-gestického projevu se rozšíří možnost vyjádření, je to přechod od pouhého mluveného slova k činu, a zároveň propojením imaginace a reálného jednání. **Každý účastník psychodramatické skupiny je potenciálním hercem**, rozdělení na diváka a herce je zde prolomeno. Skupina, která psychodrama provádí za účelem léčebným, výchovným, či poradenským, sestává z pacientů a odborníků, podle Širokého v optimálním počtu 8 až 12 členů, ale může pracovat i odborný tým s jedním pacientem, nebo jeden odborník se skupinou pacientů.

Široký dále definuje, jaké vzdělání má mít odborník, který psychodramatickou metodu používá - psychologické vzdělání v problematice osobnosti a psychologie malých skupin, analytická či hlubinně orientovaná psychologie, základy teorie divadla, znalosti odvětví, ve kterém psychodrama využívá (psychiatrie, poradenství, školství...), a samozřejmě techniku psychodramatu.

Jednotlivé osoby, které se účastní psychodramatu, můžeme z pozice divadelní terminologie definovat jako **režiséra**, tuto funkci má odborník, který vede skupinu, přerušuje

hru, určuje role, vyzývá k obměnám, či opakování, apod.; **hlavního protagonistu**, (kterým je ten, jehož problém se využil ke hře; **spoluherci**, kteří zastávají role, které jim určil hlavní protagonista. Zvláštní úlohu zastává **alter ego** - vnitřní já - je to jevištní personifikace vnitřního hlasu protagonisty, jenž vyslovuje myšlenkové kontexty protagonisty, které v samotné dramatické akci zůstávají nevysloveny, nebo neuvědoměny a mohou vyvolat rezonanci, demaskování nebo provokovat kontrastem.

Výchozí metodou psychodramatu je **sebezobrazení** - pacient hraje sám sebe v nějaké situaci. Může být zmírněna, ale i nadsazena, protagonista může vyslovit, co chtěl říct, ale neřekl, apod. Závažnější je ale metoda **záměny rolí**, při níž úlohu protagonisty přebírá jiný člen skupiny, a protagonista zaujme roli svého protějšku, nebo je sám v roli diváka. Široký ztotožňuje výsledky tohoto pozorování s úspěchem divadelního repertoáru. Inscenace je úspěšnější, pokud se divák dokáže ztotožnit s jednáním postavy.

Při opakování scén je důležité, aby nedošlo k otupení původního napětí. Také při nadsázce se musí pracovat obezřetně, aby správně podtrhla tragický, či komický záměr. Funkce alter ega se využívá v monologu ke komentářům vnitřních pocitů, může dokonce dojít i ke zdvojení (já a ego; nadjá a ono; alter ego může následovat protagonistu a komentovat jeho slova, činy atd.).

Psychopantomima je metoda, která využívá pouze neverbální projev. Čím více nese mimika a gestika původní či přirozené prvky, tím je srozumitelnější a účinnější, než předem smluvená znamení. Nejvýrazněji pozorovatelná je při pozorování dětí. V dramatické podobě ji pak můžeme pozorovat např. ve výrazovém tanci.

Náměty psychodramatu jsou ovlivněny příběhy účastníků. Mohou se ale použít i obecné situace, pohádky, mýty, či aktuálním sociálně politickým dění. Jsou to krátké scénky, podobné divadelním zkouškám. Někdy je protagonista seznámen s dějem až na jevišti a sleduje se jeho spontaneita. Široký přirovnává psychodrama k divadlu malých forem, či ke kabaretu.

Akční prostor je závislý na možnostech jeviště, ale také na uspořádání a pohybu osob. Jinou atmosféru vyvolá např. umístění postav v prostoru - sedí naproti sobě na židličkách, nebo sedí zády k sobě, pacient leží na pohovce a terapeut sedí za ním, apod. Rozdělení na jeviště a hlediště zde není a je možný libovolný pohyb oběma směry.

Široký považuje psychodrama jen za způsob, nebo metodu, která může umožnit pohled z jiného úhlu, novou cestu, přístup.

Medailonek Huga Širokého viz elf -

<https://elf.phil.muni.cz/elf3/mod/book/view.php?id=444008&chapterid=76232> :

Hugo Široký (1933–1972) byl českým psychologem, předním znalcem díla C. G. Junga v 60. letech 20. století u nás. Po promoci na brněnské Filozofické fakultě v roce 1957 nastoupil jako klinický psycholog do Psychiatrické léčebny v Opavě. V roce 1963 se stal odborným psychologem Psychiatrické léčebny ve Šternberku. Zde založil arteterapeutický ateliér, vedl výcvikovou skupinu psychoterapeutického týmu a vybudoval zde Studijní a výcvikové středisko určené zejména studentům psychologie. Od roku 1965 přednášel na katedře psychologie Filozofické fakulty brněnské univerzity, ale ponechal si částečný úvazek ve Šternberku a rozvinul bohatou pedagogickou i publikační činnost. Přednášel arteterapii a psychologii umění i na katedře divadelní vědy, psychologům přednášel o dynamických teoriích osobnosti. Psychoterapeutickou metodu psychodramatu přednášel na JAMU v Brně.